

ความรู้ตามแนวทางของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
Knowledge according to the guidelines
of Phra Brahma Pandit (Prayoon Dhammajitto)

ทวี เลี้ยวประโคน
Tawee Liao Prakhon
พนมนคร มีราคา
PhanomNakhon Meeraka
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
มนัสวี ศรีนนท์
Manasvi Srinont
มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol University
E-mail : b_av7@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 20 มิถุนายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 กรกฎาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 กรกฎาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับแนวความรู้ตามแนวทางของของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ซึ่งเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันที่มีบทบาททางการศึกษามาก โดยจะเห็นได้ว่าแนวทางเกี่ยวกับความรู้ของท่านนั้นจะเน้นไปที่กระบวนการพัฒนาการศึกษาหรือพัฒนาคนด้วยหลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วยศีล สมาธิ และปัญญา

ศัพท์สำคัญ : ความรู้, สมาธิ, ปัญญา

Abstract

This article is a presentation of the knowledge according to the guidelines of Phra Brahma Pandit (Prayoon Dhammajitto), a monk in Buddhism in the present day with a large educational role. It is widely known that the approach to his knowledge will focus on the process of developing education or developing people with the three-fold principle. Which consists of precepts, meditation and wisdom

keywords: Knowledge, Concentration, wisdom

ประวัติในเบื้องต้นของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

พระพรหมบัณฑิต ฉายา ธมฺมจิตฺโต นามเดิม ประยูร นามสกุล มีฤกษ์ วิทยฐานะ ป.ธ.9, พธ.บ., M.A., M.Phil., Ph.D., เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2498 ณ ตำบลโพธิ์พระยา อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี บรรพชาเป็นสามเณร วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2509 ณ วัดสามจุ่น อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี มี พระครูศรีคณานุกรักษ์ วัดดอนบุบผาราม เป็นพระอุปัชฌาย์

เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2519 ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พื้น ชุตินฺธรมหาเถร) วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมปิฎก (นิยม ฐานิสฺสรมหาเถร ต่อมาเป็นที่สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์) วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระธรรมธีรราชฆานานิ (ช่วง วรปุณฺณมหาเถร ปัจจุบัน คือ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า) วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร เป็นพระอนุสาวนาจารย์

พ.ศ. 2512 สอบได้ น.ธ.เอก สำนักเรียนวัดสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี

พ.ศ. 2513 สอบได้ ป.ธ. 3 สำนักเรียนวัดสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี

พ.ศ. 2519 สอบได้ ป.ธ.9 (ขณะเป็นสามเณร) สำนักเรียนวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

เกียรติคุณทางธรรมของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

ท่านพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) นั้นเป็นที่ยอมรับของบุคคลหลายฝ่าย ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ดังจะเห็นได้จากที่ท่านเคยดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหลายสมัย และหลังจากนั้นก็ได้รับการยกย่องให้มีสมณศักดิ์ที่ถือว่าเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติดังนี้

พ.ศ. 2532 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระเมธีธรรมาภรณ์

พ.ศ. 2539 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชวรมณี

พ.ศ. 2543 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพโสภณ

พ.ศ. 2548 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมโกศาจารย์

พ.ศ. 2555 ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ที่ พระพรหมบัณฑิต

เกียรติคุณทางโลกของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

สำหรับชื่อเสียงด้านทางโลกหรือที่ทางบ้านเมืองให้การยอมรับนั้น หลักๆ ก็จะเป็นเรื่องการศึกษาหรือเรื่องเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา ทั้งนี้ ท่านเองมีประวัติทางด้านการศึกษาต่างๆ ดังนี้

พ.ศ. 2520 สอบได้ประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.)

พ.ศ. 2521 ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ. เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาวิชาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2523 ปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยเดลี (University of Delhi) ประเทศอินเดีย

พ.ศ. 2525 อนุปริญญาเอก (M.Phil.) สาขาวิชาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยเดลี (University of Delhi) ประเทศอินเดีย

พ.ศ. 2527 ประกาศนียบัตรภาษาฝรั่งเศส (Diploma in French) จากมหาวิทยาลัยเดลี (University of Delhi) ประเทศอินเดีย

พ.ศ. 2529 ปริญญาเอก (Ph.D.) สาขาวิชาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยเดลี (University of Delhi) ประเทศอินเดีย (<https://www.watprayoon.com> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563))

ความรู้ตามแนวทางของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เสนอหลักการเกี่ยวกับความรู้ที่เน้นไปที่เรื่องกระบวนการศึกษาดังนี้ การศึกษามาจากภาษาบาลีว่า สิกขา คำว่าสิกขามีรากศัพท์ว่า สิกฺขา หมายถึง วิชโชปาทาน แปลว่า การแสวงหาวิชา ส่วนคำว่าวิชชา หมายถึง ความรู้สภาวะแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ๆ ดังนั้น สิกขาหรือศึกษา จึงหมายถึงการแสวงหาวิชา หรือความรู้แจ้งซึ่งก็คือปัญญานั้นเอง นั่นคือ การศึกษาเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญาและกำจัดอวิชชาไปพร้อมกันเมื่อปัญญามา อวิชชาก็หายไปเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นมาก็ขบไล่ความมืดไปด้วย พระพุทธเจ้าจึงเปรียบปัญญาเหมือนแสงสว่างว่า นตฺถิ ปญญาสมา อาภา ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญา " แสงสว่างคือปัญญา ขบไล่ความมืด คือ อวิชชา

ภารกิจของการศึกษาคือการสร้างปัญญาหรือวิชา ซึ่งหมายถึง ความรู้สภาวะแท้จริงของสรรพสิ่ง รู้จริงให้ถึงแก่นแท้ของสิ่งทั้งหลายไม่ว่า จะเรียนรู้เรื่องอะไรก็ตาม ความรู้แบบนี้ท่านเรียกว่า ยถาภูตญาณทัศณะ คือความรู้เห็นตามความเป็นจริง การแสวงหาปัญญาคือความรู้เห็นตาม ความเป็นจริงนั้นแหละคือ ภารกิจสำคัญของการศึกษา

การศึกษาเน้นเรื่องพัฒนาปัญญามากกว่าเรื่องอื่น เพราะปัญญา เป็นคุณธรรมสำคัญที่สุด ปัญญาเป็นประธานแห่งคุณธรรมทั้งหลายพระพุทธเจ้าตรัสว่า ปัญญา ทิเสฐฐา กุสลา วทนต์ นกฺขต ตราชาวิท ตารกานํ ปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่าปัญญาประเสริฐที่สุด เหมือนพระจันทร์เด่นที่สุดในหมู่ดาว ปัญญามีคุณธรรมอื่นเป็นบริวารเช่นเดียวกับพระจันทร์มีดวงดาวทั้งหลายเป็นบริวาร ดังพุทธพจน์ที่ว่า สิลปริภาวิท สมာธิ มหปฺพล เป็นต้น แปลความว่า ศีลทำให้สมาธิมีผลมาก มีอานิสงส์มาก สมาธิทำให้ปัญญา มีผลมาก มีอานิสงส์มาก ภารกิจสำคัญอีกข้อหนึ่งของการศึกษาก็คือ การกำจัดอวิชชา มีคำถามว่าอวิชชาคืออะไร บางคนตอบว่าอวิชชาคือความรู้ค่าตอบนี้ถูกเพียงครึ่งเดียว

การศึกษาตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเริ่มด้วยการศึกษาตน เราต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองให้ดีเหมือนนกมูลไถที่รู้ความสามารถและถิ่น ของตนเป็นอย่างดี ความรู้ตนจัดเป็นความรู้ลึก จากนั้นเราจึงขยายความรู้ ออกไปนอกตัวเรา ความรู้เรื่องภายนอกตัวจัดเป็นความรู้รอบหรือรู้กว้าง เราจะรู้กว้างขวางสักเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับสถานภาพที่เราเป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ ทั้งนี้ก็เพราะว่าการศึกษาคือกระบวนการขยายขอบฟ้าแห่งความรู้ การขยายขอบฟ้าแห่งความรู้เป็นภารกิจไม่รู้จบ เมื่อเราเดินออกไปในท้องทุ่ง เรามองไปที่ปลายทุ่งจะเห็นที่ขอบฟ้า ครอบลงมา เราไม่อาจไปถึงขอบฟ้าที่เห็นอยู่นั้น เราเห็นอยู่ว่าขอบฟ้าครอบ ลงมาตรงปลายทุ่งนี้แหละ แต่พอเราเดินเข้าไปใกล้ปลายทุ่ง ขอบฟ้าขยาย หนีไกลออกไป ขอบฟ้าอยู่ไกลแต่ดูเหมือนใกล้ เราเดินทางไปไม่ถึงขอบฟ้า

การศึกษาโลกภายนอกเปรียบเหมือนการขยายขอบฟ้า คนที่กำลังเรียนระดับมัธยมศึกษาจะรู้ลึกกว่าเมื่อจบมัธยมปลายตัวเองคงมีความรู้มาก แต่พอจบมัธยมปลายจะรู้ลึกกว่ายิ่งรู้ไม่มากพอต้อง

เรียนปริญญาตรีต่อไป เมื่อจบปริญญาตรีจะรู้สึกว่ายังรู้ไม่มากพอต้องเรียนต่อปริญญาโท จบ ปริญญาโทแล้วก็รู้สึกว่ายังไม่พออีก ขอบฟ้าถอยหนีไปอีกแล้ว ต้องเรียนต่อ ปริญญาเอก ขอบฟ้าขยายออกไปเรื่อย ๆ จบปริญญาเอกแล้วนี่กว่าพอแล้ว แต่ในที่สุดก็ต้องไปทำวิจัยหรือดูงานอีก ขอบฟ้าขยายหนีเราไปไม่สิ้นสุด ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงถือว่าคนเราต้องศึกษาต่อไปไม่รู้จบ เรียกว่าเป็น เสดชะคือผู้ยังต้องศึกษา นี่เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์เท่านั้นไม่ต้องศึกษาต่อ เรียกว่าเป็นอเสชะคือผู้ไม่ต้องศึกษา

แม้การขยายขอบฟ้าเป็นเรื่องไม่รู้จบ เราก็ควรตระหนักว่าขอบฟ้า ขยายไปจากจุดที่เราอยู่ในขณะปัจจุบัน เมื่อเราหยุดยืนอยู่กับที่ ขอบฟ้าก็ดู จะอยู่ห่างออกไปไม่ไกลนัก แต่พอเราเดินเข้าไปหาขอบฟ้าจึงขยายห่างจาก เราออกไป ขอบฟ้าของแต่ละคนจึงมีจุดศูนย์กลางต่างกัน เรายืนอยู่ตรงไหน ขอบฟ้าก็ครอบเราตรงนั้น เราต่างมีขอบฟ้าต่างกัน เราอยู่ใต้ขอบฟ้าใดก็ ควรเรียนรู้เรื่องภายในขอบฟ้านั้นให้ดีที่สุด นั่นคือเรียนรู้เรื่องตัวเองกับเรื่อง ใกล้ตัวให้ดีพอที่จะเป็นฐานขยายออกไปข้างนอก แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าใน โลกไร้พรมแดนนี้เราตื่นเต้นกับข้อมูลข่าวสารที่มาจากภายนอกมากเกินไป เราสนใจเรื่องต่างประเทศมากกว่าเรื่องเมืองไทย เรารู้เรื่องคนอื่นมากกว่า เรื่องตัวเอง เราจึงไม่สามารถประสานกลมกลืนความเป็นเราให้เข้ากับ วัฒนธรรมที่ไหลบ่ามาจากภายนอก ผลที่ตามมาคือความขัดแย้งทาง วัฒนธรรม แม้ม้าสองกระแสนี้ไม่มีวันบรรจบกันได้ไหลขนานกันอยู่ภายใน ตัวเรา สิ่งใหม่กับสิ่งเก่าขัดแย้งกันทำให้เป็นทุกข์ ถ้าเราประสานสิ่งเก่าเข้า กับสิ่งใหม่ได้เราจะมีความสุขมากขึ้นดังที่ผลการวิจัยขององค์กรชื่อแกลลัป (Gallup Organization) แห่งสหรัฐอเมริกา แสดงไว้ (<https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=b1520894> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563))

ส่วนพระจาดรงค์ อาจารย์สุโก สรุปลไว้ดังนี้ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงการศึกษาไว้ว่า การศึกษาต้องการเน้นเรื่องหลักไตรสิกขา เพื่อเข้าถึงปัญญาอันแท้จริง ซึ่งปัญญาอันแท้จริงในที่นี้ก็คือ พระนิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิตในสังคัมพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่มีคติความเชื่อมาตั้งแต่อดีต ขณะเดียวกันก็ต้องการให้ความสำคัญของการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กันเชิงวัตถุกับเชิงจิตนิยม (จิตใจ) ซึ่งทั้งสองส่วนนี้คือท่านคงเห็นว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การให้ความสำคัญ ก็ ควร ให้ ความ สำคัญ ควบ คู่ กัน เพื่อ นำ ไป สู่ การ พัฒนา ที่ สม ดุล (<https://www.gotoknow.org/posts/573681> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563))

การวิเคราะห์และสรุปความรู้ตามแนวทางของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

ในเรื่องนี้ สามารถวิเคราะห์และสรุปได้ว่า สรุปลว่าความรู้ตามแนวทางพระพรหมบัณฑิต ท่านได้พูดถึงการศึกษา ในภาษาบาลี มาจากคำว่า สิกขา ซึ่งแปลว่าการแสวงหาความรู้ ภารกิจของนักศึกษาทั้งหลายที่ไม่ว่าแห่งหนใดก็สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วฉับไว เพราะยุคสมัยที่พัฒนาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมแก่นักแสวงหาความรู้ทั้งหลาย ไม่เหมือนกับสมัยก่อนที่ต้องใช้ความอดทนอย่างมากในการหาความรู้ และท่านยังแสดงให้เห็นประโยชน์ของการที่เรามีความรู้ไว้อย่างมากมาย โดยท่านได้มองเห็นประโยชน์หรือคุณค่าของการศึกษาไว้ตั้งแต่การศึกษานั้นเป็นเครื่องมือในการพัฒนากาย วาจา และใจของคน กล่าวคือหากคนมีการศึกษาคือศีลแล้ว พฤติกรรมทางกายของคนก็จะเรียบร้อย ไม่ก่อความเดือดร้อนให้กับคนอื่น ส่วนการศึกษาที่เชื่อมโยงกับจิตหรือสมาธิ ก็คือการมีพฤติกรรมที่มั่นคง ตั้งใจศึกษาหาความรู้ ไม่อวกแวก เรียกว่ามีความตั้งใจจริงในการแสวงหาความรู้แล้วในที่สุด ผู้ที่เป็นนักการศึกษาโดยใช้สมาธิแล้วก็จะประสบความสำเร็จได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

ส่วนเป้าหมายสุดท้ายที่การศึกษาต้องขับเคลื่อนไปให้ถึงคือการมีปัญญาหรือมีความรู้ที่แท้จริง ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่การศึกษาไม่ว่าจะในระดับใดก็ต้องตั้งเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ไปถึงจุดนี้ให้ได้ เพราะเมื่อผู้มีการศึกษาเข้าถึงเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่แท้จริงของการศึกษาได้แล้ว ก็ย่อมทำให้สังคมโดยรวมได้ประโยชน์ไปด้วยนั่นเอง

บรรณานุกรม

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2547). **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2546). **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

<https://highlight.kapook.com/view/132349> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563).

<https://www.gotoknow.org/posts/573681> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563)

<https://clib.psu.ac.th/southerninfo/content/4/a72f775f> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563).

https://www.watnyanaves.net/th/web_page/papayutto (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563).

<https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=b1520894> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563).

https://www.watprayoon.com/mainschool.php?page=page_watadmin (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563).

https://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?bookID=245&read=true&count=true (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563).

<https://www.payutto.net/> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563).

<http://www.buddhadasa.org/> (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563).